

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalık Düzeylerinin Belirli Değişkenlere Göre İncelenmesi

Fusun Kurt Gökçeli¹

Suna Tarkoçin²

Besime Bilmez³

Özet

Bu araştırma 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeylerinin belirli değişkenlere göre incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Bingöl İl Merkezinde ve ilçelere bağlı köylerde basit tesadüfi örnekleme yolu ile belirlenen Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olan anasınıfı ve anaokullarında eğitim gören 220 çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın temel dayanağı olan veriler; "Kişisel Bilgi Formu" ve "48-66 Aylık Çocuklar İçin Çevresel Farkındalığı Değerlendirme Ölçeği" ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda, 48-66 aylık çocukların çevresel farkındalık düzeyleri ile yaşadıkları yer, yaş düzeyleri, anne-baba öğrenim düzeyleri, sosyo-ekonomik durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ancak cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Araştırma sonunda ortaya çıkan sonuçlara göre önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çevre, çevre farkındalığı, çevre farkındalık düzeyi, farkındalık.

Investigation of Environmental Awareness Levels of 48-66 Months Old Children in Terms of Some Variables

Abstract

This study was conducted to investigate the environmental awareness levels of 48-66 month old children according to certain variables. The study group consisted of 220 children, who were determined by simple random sampling, attending nursery classes and kindergartens in Bingöl Provincial Center and villages of districts affiliated to the Directorate of National Education. Data as the main basis of the research; were collected by "Personal Information Form" and "Environmental Awareness Assessment Scale for 48-66 Months Old Children". As a result of the study, it was found that there was a statistically significant difference between the environmental awareness levels of 48-66 months old children and their place of

¹ Öğr. Grv. Dr. Anadolu Üniversitesi, Yunus Emre Meslek Yüksek Okulu, Çocuk Gelişimi Programı, fusunkurt@anadolu.edu.tr

² Öğr. Grv. Bingöl Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Gelişimi Programı, sunatarkocin@bingol.edu.tr

³ Öğr. Grv. Bingöl Üniversitesi, Genç Meslek Yüksek Okulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Gelişimi Programı, meral_bilmez@hotmail.com

residence, age levels, parental education levels, socio-economic status but there was no significant difference according to gender. According to the results of the research, suggestions were made.

Keywords: Awareness, environment, environmental awareness, environmental awareness level

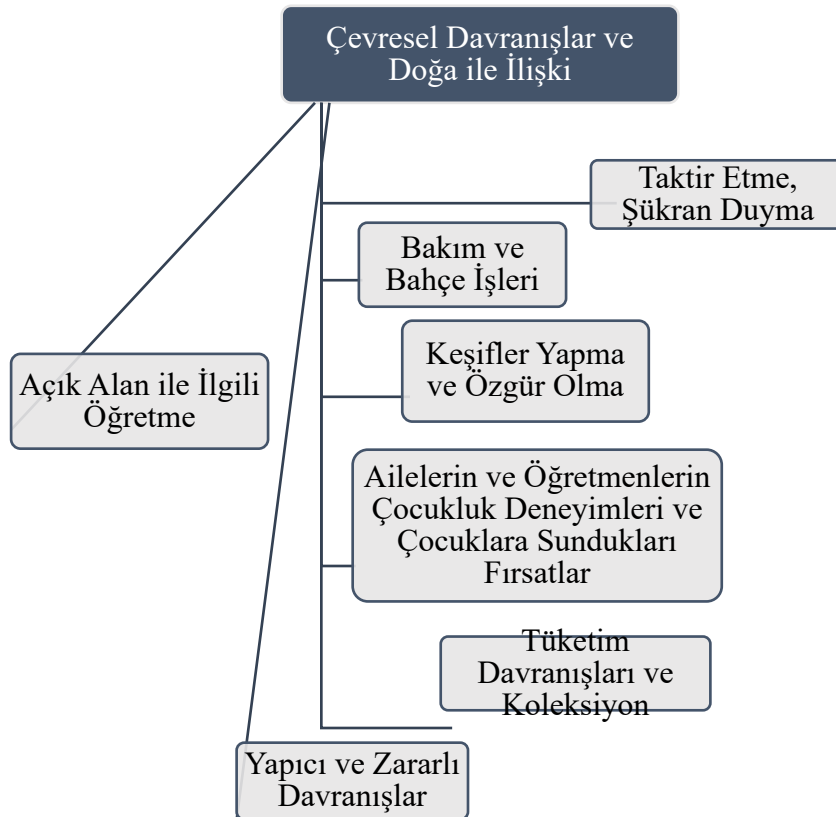
Giriş

Günümüzde çevre sorunlarının tüm dünyada önemli boyutlarda olduğu, genel kabul gören ve bilimsel olarak da kanıtlanmış bir gerçektir. Birçok çevre sorununun sadece insan sağlığı üzerinde değil çevrede yaşayan, varlığını devam ettiren bütün canlıların yaşamı üzerinde olumsuz etkisi olduğu bilinmektedir. Bu çevre sorunlarının temelinde bulunan asıl etkenin insan olduğu düşünülmektedir. Ekolojik dengenin bozulmasının ve çevre sorunlarının ortaya çıkışının nedeni insanoğlunun olumsuz tutum ve davranışları olduğuna göre tüm bu sorunların temeli eğitime dayanmaktadır. Eğer bireylere doğanın bizler için ne denli önemli olduğu doğru biçimde anlatılır, bireylerin bunu içselleştirmesi için gerekli uygulamalar yapılır, çevre sorunlarının çözümünde eğitimin ne denli önemi olduğu kavratılır, bireylerin çevre konusunda farkındalıkları artırılıp aktif olarak harekete geçmeleri sağlanabilirse çok yönlü gelişen bu çevre sorunlarının azaltılması konusunda büyük bir adım atılmış olacaktır (Kuhlemeier, Van den Bergh & Lagerweij, 1999, s. 4). Dolayısıyla bu sorunların çözümündeki asıl kaynağın yine insan olabileceği, insanın bilinçlenmesinin, kendini bu doğrultuda geliştirmesinin, farkındalığının, duyarlılığının artırılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda insanların bilinçlilik düzeyinde, duyarlılık, farkındalık gibi çevreye değer verme konusunda, tutum ve davranışlarında olumlu yönde değişimin olabilmesi için “çevre için eğitim” felsefesinden hareketle, çevre eğitimlerinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Çevre ile ilgili eğitimlerin yaş düzeyi dikkate alındığında “ne kadar erken eğitim o kadar erken yaşama geçirme” düşüncesi uyanmaktadır. Bu noktada ailelerin çevre konusunda bilgilenmeleri, çevreye olan farkındalık ve duyarlılıklarının artması için çevre ile ilgili yapılan her türlü çaba ve girişimin önemi büyüktür. Bu düşünce ile birlikte çevre eğitimlerine erken çocukluk döneminde başlanması, ailelerin de dahil olacağı etkinlik ve uygulamalarla gerçekleştirilmesi, bu eğitimlerin sistematik bir şekilde günlük eğitim programlarına aktarılması ve programda düzenli olarak bu eğitimlere yer verilmesi çok önemlidir. Çünkü olumlu tutum, alışkanlık ve istenilir davranışların temelleri erken çocukluk döneminde atılmaktadır. Bu dönemde çevre için atılan en küçük adımın geleceğe yönelik önemli ve hayati bir yatırım olacağı düşünülmelidir. Çünkü çevreye ilişkin olumlu bir tutum sergilenmesinde ve çevreye yönelik sorumluluk gerektiren davranışların kazandırılmasında küçük yaşlarda verilen eğitim kritik bir öneme sahiptir. Ailelerin ve erken çocukluk eğitimcilerinin bu konuda önemli ve büyük bir sorumluluğunun olduğu kaçınılmaz bir gerçektir.

Araştırmalar, çocukların çevresel tutumlarının gelişiminde, zengin, doğrudan çevre ile ilgili deneyimlerin, dolayısıyla yaşanan yerin ve yetişkin tutumlarının büyük katkısı olduğunu göstermektedir. Gerçekte, çocukluklarında doğaya hassasiyet gösterip, duyarlı olan ve bunu yaşamına aktararak eylemlerde bulunan ebeveynlerini modelleyen ve gözlemleyen çocukların, yetişkin olduklarında da doğaya daha

duyarlı, daha saygılı, doğadaki canlılara daha hassas bir tutum sergiledikleri düşünülmektedir. Ayrıca bu çocukların doğada kendini rahatsız eden durum ve olaylar kadar hoşuna giden durum ve olayların da farkında oldukları söylenebilir (Laird, McFarland-Piazza & Allen, 2014 s. 58). Ancak bu durum çocuğun yaşı, ailenin öğrenim düzeyi, çocuğunu çevre konusunda teşvik etmesi, çocuğun yaşadığı bölgenin doğaya yakınlığı gibi bazı değişkenlere göre farklı sonuçlar yaratabilmektedir (Malone, 2007). Bu konu ile ilgili Chawla & Flanders-Cushing (2007)'in yapmış oldukları araştırmada çocukluk döneminde doğada geçirilen zaman, doğa içinde yapılan deneyimler, ailenin çocuğa yaratıcı fikirler sunması, dolayısıyla bilinçli olan anne baba faktörü, çocuğun yaşına uygun deneyimlerin-uygulamaların yapılması gibi başlıca unsurlar, çocuğun doğa hakkındaki inanışları ve tutumları ile yaşamlarındaki “yaşam stilleri” arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulguları, doğa etkinliklerinin ve çocuklara model olan aile, öğretmen ve diğer rol modellerinin çocukların doğaya olan tutumlarını geliştirdiği, bununla birlikte ileride doğaya ilgili bireyler olmalarında da temel anahtar faktör olduğu sonucunu göstermiştir. Norveç ve ABD’de yapılan bir yetişkin çalışmasında, çevrecilerin çoğunun çocukluklarında ebeveynlerinin model oldukları ve doğada yapılan etkinlik ve deneyimlerin etkisine vurgu yapılmıştır (Chawla & Flanders - Cushing, 2007).

Yetişkinlerin çocukluk dönemlerindeki çevresel davranışları ve doğaya olan tutumları ile o anki yaşam stilleri arasındaki ilişki şu şekilde açıklanabilir;

Şekil 1. Yetişkinlerin Çocukluk Dönemlerindeki Çevresel Davranışları Ve Doğaya Olan Tutumları ile O Anki Yaşam Stilleri Arasındaki İlişki

Şekil 1’de çevreci davranışların gözlemlendiği ve doğaya duyarlı olan yetişkinlerin, çocukluk dönemlerinde yukarıda belirtilen çevresel davranışlara yönelik uygulamalar, deneyimler gerçekleştirdikleri ve bu deneyimleri hatırladıkları, yaşamlarında halen uygulamakta oldukları ve yaşadıkları bölgenin de bu konuda destekleyici etkisinin olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla günümüzde bireylerin çevreye ne kadar duyarlı, çevre ile ilgili ne kadar bilgili-bilinçli olduğunu, çevre sorunlarının farkında olup olmadığını, bu yetişkinlerin çocukluk dönemlerinde çevre ile ilgili neler yaptıklarına, doğada ne kadar süre geçirdiklerine, kimleri hangi yönde modellediklerine bakarak anlayabilmemiz mümkün olabilmektedir (Laird, McFarland-Piazza & Allen, 2014 s. 58). Bu araştırmaya katılan yetişkinler, belirtilen bu etkinlikleri çocukluk dönemlerinde yaptıklarını hatırladıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Cohen (1984) de çalışmasında çocukların erken yaşlarda çevreye yönelik olumsuz tutumlar geliştirdiği takdirde ileriki yaşlarda da bu tutumu devam ettireceği ihtimalinin büyük olduğunu belirtmiştir (Cohen’den aktaran Özbebek-Tunç Akdemir-Ömür & Düre, 2012, s. 234). Chapman & Sharma (2007), okullardaki eğitim programları ile öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik farkındalıklarının ve çevreyi korumaya yönelik tutumlarının gelişmesi arasında uyum sağlanması gerekliliği üzerine bir çalışma yapmıştır Chapman & Sharma’dan aktaran Özbebek-Tunç, Akdemir-Ömür & Düre, 2012, s. 234). Kumar & Patil (2007) ise çevre kirliliğinde ve ilişkili konularda öğrencilerin cinsiyetlerine göre herhangi bir farklılık gözlemezken, çevreye yönelik tutumun güçlü olmasını okulda verilen eğitim ile açıklamışlardır (Bu durumda erken çocukluk döneminde verilen çevre eğitiminin etkisini belirleyebilecek bazı değişkenlerin olduğu ve bu değişkenlerin çocukların çevre farkındalıklarını nasıl ve ne derecede etkilediğini bilmek çok önemlidir (Kumar & Patil’den aktaran Özbebek-Tunç, Akdemir-Ömür & Düre, 2012, s. 234). Bu bağlamda yapılan bu araştırmada da 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeylerinin belirli değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada bu amaca ulaşmak için araştırmanın alt problemleri şu şekilde belirlenmiştir:

Çocukların çevre farkındalık düzeyleri;

- Yaşadıkları yere,
- Cinsiyete,
- Yaşa,
- Anne-baba öğrenim düzeyine,
- Sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Bu araştırma, 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeylerinin belirli değişkenlere göre incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleşen çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, evren ve çalışma grubu, veri toplama araçları ve toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemlere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Nicel araştırma; araştırmacının ne yapacağını belirlediği, bununla ilgili olarak belirli bazı sorular sorduğu, katılımcılardan sayısallaştırılabilir veriler topladığı, istatistik kullanarak bu sayıları analiz ettiği ve objektif bir şekilde sonuçları yansıttığı eğitim araştırmalarının bir türüdür (Creswell, 2008, s.46). Burada anahtar kavram niceliktir ve niceliği açıklamak için sayılar kullanılır. Bu nedenle nicel veriler sayısaldir ve bu sayılar araştırmanın bulguları hakkında önemli bilgiler vermektedir. (Punch, 2005, s.57). Sayılar, iki işlem türü; sayma ve ölçkleme ile üretilir. Sayma, üzerinde düşünülmesini gerektirmeyecek kadar yaygın olan gündelik bir olaydır. Ölçkleme ise sıklıkla kullanılsa da çok farklıdır. Buradaki temel düşünce, akılda bir özelliğin ya da ayırt edici bir niteliğin olduğu ve göz önünde bu niteliğin büyükten küçüğe doğru derecelendirilmesinin canlandırıldığıdır. Karşılaştırma, genelde nicel çalışmalarda yapılmak istenir. Ölçüm, karşılaştırmaları daha kesin, objektif ve sistemli yapma olanağı sağlayarak bunları formülleştirir (Punch, 2005, s.57-58). Araştırma yöntemlerinin kullanımında geliştirilmiş yöntemlerden biri de nicel desenli yöntemdir ve bu çalışmada ölçek, kişisel bilgi formu gibi nicel veriler kullanıldığı için nicel yöntemden yararlanılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma evrenini, Bingöl ili ve ilçelerinde faaliyet gösteren, Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olan anaokulu ve anasınıflarına 2017-2018 eğitim-öğretim yılında devam eden 48-66 aylık olan çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırmanın çalışma grubuna dâhil edilen okulların belirlenmesinde öncelikle Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden merkez ilçelerdeki okullarının listesi alınmıştır. Her ilçeden alınan okul sayılarının ortalamaları belirlendikten sonra basit tesadüfi örnekleme yoluyla hangi okulların çalışma grubuna dâhil edileceği belirlenmiştir. Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olan anasınıfı ve anaokullarında eğitim gören 220 çocuk araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

- Araştırma kapsamına alınan çocukların kişisel bilgileri incelendiğinde; çocuklardan 110'u köyde yaşamakta, 110'u şehirde yaşamaktadır. Çocuklardan 109'u kız, 111'i ise erkektir. 156'sı 2012 doğumlu, 64'ü ise 2013 doğumludur.

- Araştırma kapsamına alınan çocukların ailelerine ilişkin kişisel bilgileri incelendiğinde; annelerden 62'si ilkokul mezunu, 42'si lise mezunudur. Babalardan ise 80'i ilkokul mezunu, 63'ü lise mezunudur. Ailelerden 39'u alt sosyo-ekonomik düzeyde, 84'ü orta sosyo-ekonomik düzeyde, 28'i üst sosyo-ekonomik düzeydedir.
- Araştırma Bingöl İl merkezine bağlı 3 anaokulundaki 110 çocuk ve ilçelere bağlı 12 köy okulundaki 110 çocuk olmak üzere toplam 15 okulda ve 220 çocukla gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın temel dayanağı olan veriler; “Kişisel Bilgi Formu” ve “48-66 Aylık Çocuklar İçin Çevresel Farkındalığı Değerlendirme Ölçeği” ile toplanmıştır. Veri toplama aracının birinci bölümünde, okul öncesi eğitim kurumlarında devam eden çocukların cinsiyet, yaş, yaşadıkları yer, anne-baba öğrenim düzeyi, sosyo-ekonomik düzeyi içeren kişisel bilgi formu yer almaktadır. İkinci bölümde “48-66 Aylık Çocuklar İçin Çevresel Farkındalığı Değerlendirme Ölçeği” bulunmaktadır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırma kapsamına alınan çocuklara ilişkin bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Bu form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çocuklara ilişkin; çocuğun cinsiyeti, yaşı, yaşadıkları yer, gibi bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise çocukların ailelerine ilişkin; ailenin yaşları, öğrenim düzeyi, sosyo-ekonomik durumu gibi bilgilere yer verilmiştir.

Kişisel bilgi formları her çocuk için araştırmacı tarafından okullardaki çocuklara ait kişisel gelişim dosyalarındaki bilgilere bağlı kalarak doldurulmuştur.

48-66 Aylık Çocuklar İçin Çevresel Farkındalığı Değerlendirme Ölçeği

Kurt Gökçeli tarafından (2015) da geliştirilen “48-66 Aylık Çocuklar İçin Çevresel Farkındalığı Değerlendirme Ölçeği”nde; 48-66 aylık çocukların çevresel farkındalıklarını değerlendirmek amaçlanmıştır. “48-66 Aylık Çocuklar İçin Çevresel Farkındalığı Değerlendirme Ölçeği”nin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Ayrıca ölçeğin öncelikli olarak, faktör analizine uygun olup olmadığını anlamak amacıyla KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) Tesi ve Bartlett testi yapılmıştır. Bu kapsamda KMO testi ölçüm sonucunun .50 ve daha üstü, Bartlett küresellik testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir (Jeong, 2004). Bu araştırma sonucunda KMO testi sonuçlarının .55 ile .66 aralığında değiştiği; Bartlett küresellik testi sonuçlarının ise tüm alt boyutlar için ($p < 0.01$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Güvenirliğinin belirlenmesi amacıyla KR-20 güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. KR-20 elde edilen test puanları arasındaki iç tutarlığı incelemek amacıyla kullanılır. Test maddelerine verilecek cevapların doğru/yanlış,

evet/hayır gibi iki seçeneğe olması durumunda KR-20 kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2002). Yapılan analizler sonucunda ölçeğin kabul edilebilir düzeyde geçerli ve güvenilir olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Ölçek toplam 44 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin değerlendirilmesi Evet/Hayır olarak ikili puanlama şeklinde hazırlanmıştır. Puanlama ise Evet (1) / Hayır (0) şeklinde yapılmıştır.

48-66 Aylık Çocuklar İçin Çevresel Farkındalığı Değerlendirme Ölçeği her çocukla sessiz ve rahat bir ortamda tek tek görüşülerek doldurulmuştur. Ölçek uygulanırken ölçek kitapçığındaki her madde ile ilgili resim çocuklara gösterilerek, resme ait yönerge yüksek sesle okunmuş ve çocuklardan yanıt vermeleri beklenmiştir. Çocuklar parmakları ile resimlerden kendince doğru olanı göstererek – işaret ederek yanıt vermişlerdir. Her doğru gösterdiği resim için ölçek kayıt formuna bir (1) puan, yanlış olarak kabul edilen her resim için sıfır (0) puan işlenmiştir. Ölçek uygulama sırasında çocuk, ardı ardına beş yanlış yanıt verirse o alt faktör yarıda kesilmiştir ve diğer alt faktör uygulanmaya başlanmıştır. Yönergelerde, çocuğun doğru olarak kabul edilen resmi göstermesi istenmiştir. Çocuk uygun olan resmi gösterdiyse çocuğa (1) bir puan verilmiştir. Çocuk uygun olmayan resmi gösterdiyse uygulayıcı (0) puan vermiştir. Ölçeğin tümünün uygulanması her çocuk için 15-20 dakika arasında sürmüştür.

48-66 Aylık Çocuklar İçin Çevresel Farkındalığı Değerlendirme Ölçeği'nin içerik organizasyonu aşağıda belirtilmiştir.

Alt Faktörler

1.Faktör: Ekosistem

Alt Boyutlar

Canlı Cansız

Bitki-Hayvan

Besin Zinciri

Biyolojik Çeşitlilik

2.Faktör: Çevresel Sorumluluk Davranışı

Alt Boyutlar

Ekolojik Farkındalık

Enerji Kaynaklarının Kullanımı

Tarihi Eserlere Karşı Sorumluluk

3.Faktör: Çevresel İlgi

Çalışma gönüllülük esasına göre planlanmıştır. Veri toplama araçları 2017-2018 eğitim öğretim yılında Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı 3 anaokulunda bulunan 110 çocuk ve ilçelere bağlı köylerde bulunan 12 okulda bulunan 110 çocuk olmak üzere toplam 15 okulda 220 çocuğa gerekli izinler alınarak uygulanmıştır. Çocukların çevresel farkındalıklarını değerlendirmek amacıyla örneklem grubundaki çocuklara "48-66 Aylık Çocuklar İçin Çevresel Farkındalığı Değerlendirme Ölçeği" 08.10.2018-28.12.2018 tarihleri arasında uygulanmıştır.

Veri toplama araçlarının uygulanabilmesi için Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma Komisyonu'ndan izin alınmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra araştırmacılar okullara giderek araştırma için gerekli olan verileri toplamışlardır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS paket programında önce betimsel istatistik yoluyla incelenmiş ve frekans dağılımı, ortalama ve standart sapma değerleri belirlenmiş; daha sonra analizlerde kullanılacak testlerin belirlenebilmesi için ölçekte toplanan verilerin normal dağılıp dağılmadığı test edilmiştir. Veriler normal dağılım göstermediğinden dolayı araştırmada Mann-Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi yapılmıştır (Akbulut, 2010; Kuş & Keskin, 2008; McKillup, 2012; Mertler & Vannatta, 2005). Anlamlılık seviyesi olarak 0,05 kullanılmış olup, $p < 0,05$ olması durumunda anlamlı farklılığın olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda anlamlı farklılığın olmadığı belirtilmiştir.

Bulgular

48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeylerinin belirli değişkenlere göre incelenmesini amaçlayan araştırmada çocukların ölçekten aldıkları puanlardan elde edilen bulgular Tablo 1 - Tablo 18 arasında verilmiştir.

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalık Düzeyleri Arasında Yaşadıkları Yere Göre Karşılaştırılması

Veriler normal dağılım göstermediğinden Parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testi yapılmıştır Tablo 1'de 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri arasında yaşadıkları yere göre ölçekten aldıkları Mann-Whitney U Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalık Düzeyleri Arasında Yaşadıkları Yere Göre Ölçekten Aldıkları Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Yaşadığı Yere	N	Sıralı Ortalama		Puan
Köy	110	137,26	Mann-Whitney U	3106,000
Şehir	110	83,74	Wilcoxon W	9211,000
Toplam	220		Z	-6,254
			P	0,001*

*p<.0,5

Tablo 1’de 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri arasında yaşadıkları yere göre ortalamaları ve Mann-Whitney U testine göre sonuçları verilmiştir. Tablo 1’e göre $p=0,001<0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlıdır.

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalık Düzeyleri Arasında Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Veriler normal dağılım göstermediğinden Parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Tablo 2’de 48-66 aylık çocukların çevre farkındalığı düzeyleri arasındaki cinsiyete göre karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 2

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalığı Düzeyleri Arasındaki Cinsiyete Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Sıralı Ortalama		Puan
Erkek	111	106,83	Mann-Whitney U	5642,000
Kız	109	114,24	Wilcoxon W	11858,000
			Z	-,866
Toplam	220		P	0,387

Tablo 2’de Mann-Whitney U testine göre 48-66 aylık çocukların çevre farkındalığı düzeyleri arasındaki cinsiyete göre karşılaştırılması verilmiştir. Tablo 2’ye göre çocukların 48-66 Aylık Çocuklar için

Çevresel Farkındalık Ölçeği'nden aldıkları puanların cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir ($p=0,387>0,05$). Yani 48-66 aylık çocukların çevre farkındalığı düzeylerinde, erkek ve kız cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılık olmadığı görülmüştür.

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalığı Düzeyleri Arasında Yaşlara Göre Karşılaştırılması

Veriler normal dağılım göstermediğinden Parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Tablo 3'te 48-66 aylık çocukların çevre farkındalığı düzeyleri arasında yaşlara göre karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 3

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalığı Düzeyleri Arasında Yaşlara Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Yaş	N	Sıralı Ortalama		Puan
2012	156	123,88	Mann-Whitney U	2904,500
2013	64	77,88	Wilcoxon W Z	4984,500 -4,882
Toplam	220		P	0,001*

* $p<0,05$

Tablo 3'te Mann-Whitney U testine göre 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri arasında yaşlara göre karşılaştırılması incelenmiştir. Tablo 3'te çocukların 48-66 Aylık Çocuklar için Çevresel Farkındalık Ölçeği'nden aldıkları puanların çocukların yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($p=0,001<0,05$). Yani 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri, 2012 ve 2013 yılları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalık Düzeyleri Arasında Anne Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Veriler normal dağılım göstermediğinden Parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Tablo 4'te 48-66 aylık çocukların çevre farkındalığı düzeyleri arasında anne öğrenim düzeyine göre karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 4

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalık Düzeyleri Arasında Anne Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Anne Öğrenim Durumu	N	Sıralı Ortalama		Puan
Okur-yazar değil	36	78,06	Chi-Square	29,445
Okur-yazar	35	81,23	SD	6
İlkokul mezunu	62	113,03	P	0,001*
Ortaokul mezunu	14	125,43		
Lise mezunu	42	139,10		
Ön lisans mezunu	9	126,11		
Lisans mezunu	22	132,55		
Toplam	220			

*p<0,05

Tablo 4 incelendiğinde Kruskal Wallis testine göre 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri ile anne öğrenim düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir (p=0,001<0,05).

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalık Düzeyleri Arasında Baba Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Veriler normal dağılım göstermediğinden Parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Tablo 5'te 48-66 aylık çocukların çevre farkındalığı düzeyleri arasında baba öğrenim düzeyine göre karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 5

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalık Düzeyleri Arasında Baba Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Baba Öğrenim Durumu	N	Sıralı Ortalama		Puan
Okur-yazar değil	3	76,33	Chi-quare	31,168
Okur-yazar	23	68,61	SD	7

Tablo 5 (Devamı)

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalık Düzeyleri Arasında Baba Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

İlkokul mezunu	80	93,34	P	0,001*
Ortaokul mezunu	12	131,21		
Lise mezunu	63	126,04		
Ön lisans mezunu	5	136,90		
Lisans mezunu	31	141,98		
Lisansüstü	3	145,00		
Toplam	220			

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde, Kruskal Wallis testine göre 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri ile baba öğrenim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (p=0,001<0,05).

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalık Düzeyleri Arasında Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Karşılaştırılması

Veriler normal dağılım göstermediğinden Parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Tablo 6'da 48-66 aylık çocukların çevre farkındalığı düzeyleri arasında sosyo-ekonomik düzeye göre karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 6

48-66 Aylık Çocukların Çevre Farkındalık Düzeyleri Arasında Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Aile Gelir	N	Sıralı Ortalama		Puan
1400 ve altı	39	80,58	Chi-square	29, 582
1401-2400	84	95,86	SD	4
2401-3400	43	127,10	P	0,001*
3401-4400	26	147,88		
4401 ve üstü	28	135,89		
Toplam	220			

*p<0,05

Tablo 6'da Kruskal Wallis testine göre 48-66 aylık çocukların çevre farkındalığı düzeyleri ile sosyo-ekonomik düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p=0,001<0,05$). Yani 48-66 aylık çocukların çevre farkındalığı düzeyleri ile gelir durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Tartışma

Bu araştırmada, okul öncesi kuruma devam eden 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri incelenmiş ve farklı değişkenler açısından karşılaştırmaları yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre çocukların çevre farkındalığı düzeylerinin; yaşadıkları yer, yaş düzeyleri, anne-baba öğrenim düzeyleri, sosyo-ekonomik durumları arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılık olduğu ($p<.0,5$) ancak cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>.0,5$).

Çevreye ilişkin olumlu bir tutum geliştirilmesi, çevre problemlerinin farkında olunması, bu problemler karşısında bireysel ya da grup olarak alınabilecek önlemlerin neler olduğunun bilinmesi, eylemlerde bulunma, etkin bir şekilde rol alabilme, deneyimlerin paylaşılması, birbirine aktarılması, yaşamla ilişkilendirilmesi, öğrenilenlerin çevresel yayınlarla zenginleştirilmesi, çevreyle ilgili herhangi bir yayının takip edilmesi gibi beceriler, çevre farkındalığı gelişmiş bireylere özgü olan bazı davranış ve alışkanlıkların arasında yer almaktadır. Bu becerilerin, davranış ve alışkanlıkların kazanılmasında ve yaşam biçimi durumuna gelmesinde erken çocukluk döneminin kritik bir önemi vardır. Dolayısıyla bu dönemde aile ile işbirliği çerçevesinde çocuklara bu becerilerin kazandırılması çok önemlidir. Araştırmalar erken çocukluk döneminde okul öncesi eğitim kurumlarında çevre eğitimine yönelik uygulamaların çocukların çevre farkındalıklarına olumlu etkisinin olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmada da çocukların çevre farkındalık düzeylerine belirli değişkenlerin etkisi incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri, köy ve şehirde yaşayanlar arasında istatistiksel olarak önemli bir fark olduğu görülmüştür. Bu sonuç benzer şekilde Köse (2010) tarafından lise öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarına etki eden faktörler konulu bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda yaşanan yerleşimi birimi ile yaşanan süre arasındaki fark anlamlı çıkmıştır. Ortaya çıkan sonuç ile bu araştırmanın bulguları arasında bir paralellik olduğu görülmektedir. Bu araştırmada köyde yaşayan çocukların puanlarının şehirde yaşayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum köyde yaşayan çocukların daha çok doğal ortamda zaman geçirmelerinin bir sonucu olarak çevre farkındalıklarının şehirde yaşayan çocuklara oranla daha yüksek olduğu düşünülebilir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu da, 48-66 aylık çocukların çevre farkındalığı düzeylerinde, erkek ve kız cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Araştırma bulguları arasında 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri ile 2012 ve 2013 yılları arasında yani çocukların yaş düzeyleri arasında istatistiksel olarak önemli bir fark olduğu görülmüştür. Kurt-Gökçeli (2015) tarafından geliştirilen ve bu çalışmada kullanılan ölçek 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeylerini tespit etmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek maddeleri basitten başlayarak karmaşığa doğru bir sıra izlemiştir. 48 aylıktan başlayarak 66 aylık çocukların yanıtlayabileceği maddeler yer almaktadır. Ancak bazı maddeler de çocuklar gerçek anlamda çevre ile ilgili etkinliklerde bulunabilirse ya da bununla ilgili bir eğitim aldıysa cevaplayabileceği kadar zor maddelerdir. Bundan dolayı yaş düzeyinin yükselmesi, bu maddelerin doğru yanıtlanma oranını artırabilir. Bu çalışmada böyle bir sonucun ve anlamlı farklılığın çıkması bu nedenden kaynaklanmış olabilir.

Başka bir araştırma bulgusu ise, 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri ile anne öğrenim düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç ile paralel bir şekilde Giagazoglou, Kyparos, Fotiadou ve Angelopoulou (2007) tarafından “Yunanistan’daki Okul Öncesi Çocuklarının Motor Gelişimleri Üzerine Annelerinin Eğitimi ve Yaşanılan Mekanın Etkisi” konulu bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, çocukların motor gelişimleri üzerine, anne eğitiminin etkisini incelemektir. Sonuç olarak, annelerin eğitiminin çocukların motor gelişimleri üzerinde anlamlı düzeyde etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada da çocukların çevre farkındalık düzeyleri ile anne öğrenim düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı çıkmasının nedeni olarak, annelerin çevre ile ilgili bilinçlilik düzeylerinin artması ile birlikte çocukların okulda deneyimlediklerini evde de devam ettirmesi, böylelikle yaşama daha kolay aktarabilecekleri, annelerini model almaları gibi bazı unsurlar sayılabilir.

Araştırma bulgularına göre, 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri ile baba öğrenim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç ile benzer şekilde Yaşaroğlu (2012)’nin “İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi” konulu yapmış olduğu araştırma; ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin çevreye yönelik tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin sınıf değişkenine göre çevreye yönelik tutumları ve çevreye yönelik sorumlu davranışlarında herhangi bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Fakat öğrencilerin anne-babanın eğitim durumuna, göre çevreye yönelik tutumları ve sorumlu davranışlarında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu çalışmada da çocukların çevre farkındalık düzeyleri ile baba öğrenim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasının nedeni olarak, yine ailelerin bilinçli olmalarının sonucunda, çocuklarına her anlamda olumlu model olmaları, yaşamlarında da çevre ile ilgili bazı beceri ve sorumlulukları birlikte yerine getiriyor olmaları düşünülebilir.

Araştırmanın son bulgusu ise, 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri ile sosyo-ekonomik düzeyi arasında ilişkinin olup olmamasıdır. Araştırma sonucuna göre çocukların çevre farkındalık düzeyleri ile istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Bu araştırma sonucuna benzer şekilde Taşkın ve Şahin (2008) tarafından yapılan “Çevre Kavramı ve Altı Yaş Okul Öncesi

Çocuklar” konulu çalışma, altı yaş grubu okul öncesi çocuklarının çevre kavramını algılayışlarının yaşadıkları yerleşim yerleri ve ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini irdelemektedir. Çalışma sonuçlarına göre a) farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ve farklı yerleşim birimlerinde yaşayan altı yaş grubu çocuklar çevre kavramını farklı algılamaktadırlar, b) çocukların çevre kavramını algılayışları özellikle yaşamlarında var olmasını istedikleri metalara bağlı olarak daha çok materyalistik değerleri işaret etmektedir, c) Orta-üst gelir grubundan gelen ailelerin çocukları çevre kavramının küresel ya da yerel bir problem olduğunun farkında iken gelir düzeyi düşük olan ailelerin çocukları bu farkındalıktan uzak görünmektedirler. Bu çalışmada da çocukların sosyo-ekonomik düzeye göre çevre farkındalık düzeylerinin değişkenlik gösterdiği sonucuna ulaşıldığı bunun nedeni olarak da, çoğunlukla sosyo-ekonomik düzeyin eğitimle az veya çok bir ilişkisinin olduğu düşünülebilir. Çevre ile ilgili yayınları takip etme, çevre dostu ürünler kullanma, bazı eğitimlere katılma, aktivitelerde bulunma gibi unsurlar, az da olsa aile bütçesini ilgilendirmekte, bütçeyi hesaplarken verilen öncelikleri buna göre sıralamayı da etkileyebilmektedir. Dolayısıyla sosyo-ekonomik düzey de çevre farkındalığını etkileyebilen bir unsur olarak düşünülebilmektedir.

Sonuç

48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeylerinin belirli değişkenlere göre incelenmesi amacıyla yapılan araştırmaya ilişkin sonuçlar şu şekilde belirtilmiştir:

- 48-66 aylık çocukların çevre farkındalık düzeyleri ile yaşadıkları yer, yaş düzeyleri, anne-baba öğrenim düzeyleri, sosyo-ekonomik durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ($p < .0,5$) ancak cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p > .0,5$).

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlara ilişkin aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

Araştırmacılara Yönelik Öneriler;

- Erken çocuklukta çevre farkındalığına yönelik olarak yaşanan yerin özellikleri hakkında deneysel, nitel, karma yöntemle gerçekleştirilen araştırmalara yer verilebilir.
- AÇEV, TEGEV, TEMA gibi vakıflar ile bağlantı kurulabilir. Öğretmen desteği sağlanarak farklı sosyo-ekonomik düzeyden ailelerle işbirliği yapılarak ortak projeler gerçekleştirilebilir.
- Enerji, su gibi doğal kaynakların korunması, geri dönüşüm ve yenilenebilir enerjinin yararları konusunda düzenlenen kamu spotları her kesimden halkın bilinçlenmesine destek sağlayacaktır. Bu doğrultuda farkındalık oluşturmak için medyanın desteğinden yararlanılabilir. Böylelikle toplum her kesimine ulaşılması sağlanabilir.

- Okul öncesi dönemde çevre eğitimi alanında çalışacak olan akademisyenler dünyada uygulanan çevre eğitimlerini inceledikten sonra, ülkemizde uygulanan müfredat kapsamında eğitim programları hazırlayıp farklı değişkenlere yönelik pilot uygulamalarda bulunabilirler. Ayrıca ülkemizde okul öncesi dönem için piyasada yer alan yayınlar incelenerek yeni yayınlar oluşturmak için çalışmalarda bulunabilirler.
- Toplumun farklı kesimlerinden ailelere (gelir düzeyi, öğrenim düzeyi gibi) ulaşılarak çevre eğitimi, çevre farkındalığı, bu konuda yapılabilecekler ile ilgili belirli aralıklarla aile bilgilendirme toplantıları yapılabilir. Sonuçlar ön test-son test deneysel yöntemle karşılaştırılabilir.

Eğitimcilere Yönelik Öneriler;

- Öğretmen adaylarının çocukların çevre farkındalıklarını geliştirmede hangi konulara odaklanabileceklerine ilişkin bilgi düzeyleri artırılabilir.
- Okul öncesi çocuklarla da çevre farkındalığını destekleyici veya farklı değişkenlerin çevre farkındalığına etkisi gibi “çevre odaklı eğitim durumlarına yönelik projeler” hazırlanabilir ve yürütülebilir.

Kaynakça

- Akbulut, Y. (2010). *Sosyal bilimlerde spss uygulamaları*. İstanbul: İdeal Kültür Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. istatistik, araştırma deseni spss uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem A.
- Chawla, L. & Flanders Cushing, D. (2007). Education for strategic environmental behaviour. *Environmental Education Research*, 13(4), 437-452. doi: 10.1080/13504620701581539.
- Creswell, J.W. (2008). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (3 rd edition)*. New Jersey: Pearson International Education.
- Giagazoglou P., Kyparos, A., Fotiadou, & E. Angelopoulou, N. (2007). The effect of residence area and mother's education on motor development of preschoolaged children in greece. *Early Child Development and Care*, 177(5), 479–492. doi: 10.1080/03004430600563786
- Jeong, J. (2004). *Analysis of the factors and the roles of hrd in organizational learning styles as identified by key informants at selected corporations in the republic of korea*. Amerika: Texas A&M university. Major Subject: Educational Human Resource Development.
- Kurt-Gökçeli, F. (2015). *Çevre eğitim programının 48-66 aylık çocukların çevresel farkındalıklarına etkisi*. Doktora tezi. Gazi üniversitesi. Ankara.

- Köse, Ö., E. (2010). Lise öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarına etki eden faktörler. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 7(3), 198-211. Issn:1304-6020.
- Kuhlemeier, H., Van den Bergh, H. & Lagerweij, N. (1999). Environmental knowledge, attitudes and behavior in dutch secondary education. *Journal of Environmental Education*, 30 (2), 4-14. doi: 10.1080/00958969909601864
- Kuş, C. & Keskin, İ. (2008). Levene ve bartlett testleri üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22 (44), 78-83. Issn:1300-5774
- Laird, G-S., McFarland-Piazza, L. & Allen, S. (2014). Young children's opportunities for unstructured environmental exploration of nature: Links to adults' experiences in childhood. *International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 2 (1), 58.
- Malone, K. (2007). The bubble-wrap generation: Children growing up in walled gardens. *Environmental Education Research*, 13(4), 513-527.
- McKillup, S. (2012). *Statistics Explained: An Introductory Guide For Life Scientists (Second Edition)*. United States: Cambridge University Press.
- Mertler, C. A., & Vannatta, R. A. (2005). *Advanced and Multivariate Statistical Methods: Practical Application And Interpretation (Third Edition)*. United States: Pyrczak Publishing.
- Özбек-Tunç, A., Akdemir-Ömür, G. & Düre, Z. Z. (2012). Çevresel farkındalık. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47, 227-246.
- Punch, K.F. (2005). Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar (D. Bayrak, H.B. Arslan, ve Z. Akyüz, Çev., Z. Etöz, Düzeltilti). Ankara: Siyasal. (Eserin aslının basım tarihi 2005).
- Taşkın, Ö. & Şahin, B. (2008). "Çevre" kavramı ve altı yaş okul öncesi çocukları. *Pamukkale Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, 1(23), 1-12.
- Yaşaroğlu, C. (2012). *İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin çevreye yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi*. Doktora tezi, İnönü üniversitesi, Malatya.
-